

IVAN LAH:

UMETNIK.

VAŠKA SLIKA.

Sneg je pokrival polje, vse-
okoli je bilo belo, da se
je bleščalo v oči in jemalo
vid. Nebo se je videlo belo,
v daljavi so ležale megle.
Mraz je bil in pod nogami
je škripalo.

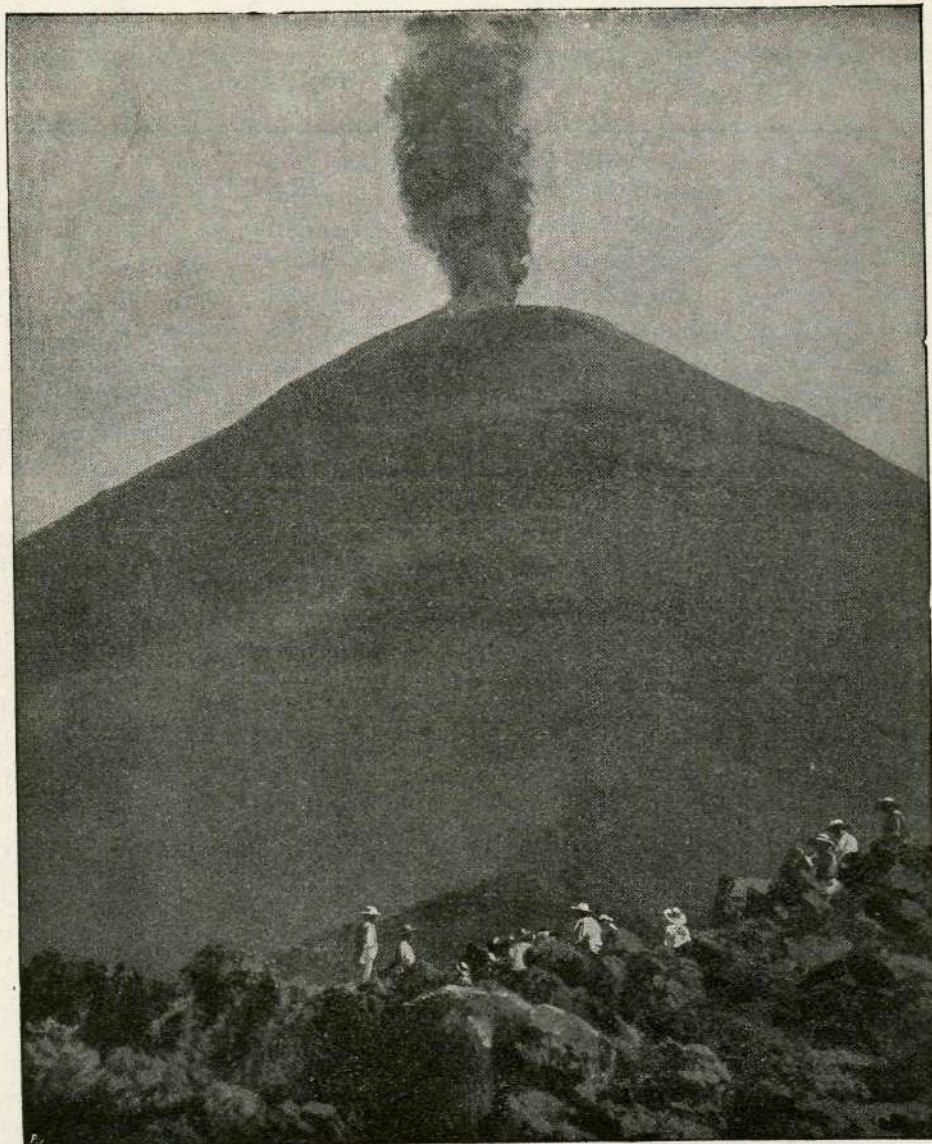
Vaški umetnik Mehej je stopal čez polje. Bil je človek še ne baš poznih let, črnega obraza in velikih, čudnih oči. Eni so rekli, da je škilast, drugi pa so menili, da samo včasih tako čudno pogleda, ker je božjasten. Kožuh je imel na sebi, tisti kožuh, ki so ga poznali vsi, in so vedeli, da ga je podedoval po rajnem Martinku, ki je slikal stare kapelice in znamenja; Mehej ga je nosil vselej od Martinove nedelje, ko včasih zapade že prvi sneg, pa do Velike noči. Na glavi je imel Mehej črno kučmo; kodrasti lasje so se vili izpod nje. Na nogah je nosil težke čevlje z velikimi golenicami, v rokah pa je imel lepo izrezljano palico; držal se je naprej, opiral se na palico in stopal počasi in varno, kajti na hrbtu je nosil tovor, čuden tovor — same „bogove“. Izdeloval jih je sam in napolnil ž njimi celo okolico in vso dolensko stran. Takoj je bilo mogoče spoznati Mehejeve „bogove“; narejeni so bili vsi po enem: imeli so velike glave in debele roke, pod rano na prsih tri debele kaplje krvi, na kolenih zopet po tri rdeče kaplje vštric; glave so imeli vsi nagnjene na desno stran, kot mora to biti že po poročilu starih umetnikov, in nihče bi ne bil kupil „boga“, če bi mu bila glava nagnjena na levo stran. Brado in lase je nekaterim naredil bolj rjave, drugim bolj črne, da so si kupci-kmetje lahko izvolili po svoji volji in po okusu svojih žen, ki so hotele

imeti v hiši „boga“ po svoji volji. To je bil umetnik Mehej. Učil se ni nikoli. V mladosti se je potepal brez dela. Ko je prišel v okolico Martinek, slikar-samouk, slikat in popravljat različne stare slike v kapelicah in na poljskih znamenjih in prenavljat slike sv. Florijana na boljših hišah, tedaj je začel Mehej k njemu in gledal, kako slika. In tedaj se je tudi spomnil, da je včasih, ko je bil še deček pri pastirjih, delal podobe iz ilovice in rezljal ovce, mucke, pse in kozle ter druge živali iz primernih korenin, ki jih je našel v gozdu. Delal je tó za kratek čas, kot drugi, a vsi so rekli, da ume on to najlepše delati. Pa kaj je bilo Meheju za to! Kdo mu je dal kaj kaj za to? Pometali so take igrače v stran in le kakega posebno lepega konjička je prinesel v vas otrokom, da so ž njim vozili pesek, se igrali po svoje, polomili mu noge in nazadnje pustili strto igračo na potu v vasi, da so jo povozili vozovi v blato... Kdo bi se trudil za take stvari!... Nekoč so delali jaslice in Mehej je naredil iz lesa hlevček, ovce, pastirčke, angelce, vse — še tri kralje na konjih. Vsi so hvalili, da je lepo, samo on ni bil zadovoljen: zdelo se mu je vse premrtvo in razbil bi bil vse. V nedeljo je videl angele v cerkvi, videl je svetega Petra in svetega Jurja, pa sta bila kot živa — in zato je bil nezadovoljen, da na jaslicah ni življenja; razdril je jaslice še pred svetim večerom in pometal vse v peč... Vsem se je zdelo škoda, tudi njemu, a potolažil se je, da naredi drugič druge, lepše, da bodo pastirci leteli, da bo vse, kot bi živelo na jaslicah.

Živel je pri vaškem mizarju, dolbel in delal, mislil in prenavljal. Vaški mizar je delal škrinje za neveste, omare, kolovrate.

Vse to je Mehej lepšal z izrezljanimi podobami, na škrinje pa je mazal rože, rdeče in zelene, in vsi so tako govorili, da dela on najlepše take stvari. Vaški mizar pa mu je dajal opoldne jesti in popoldne požirek žganja in je prodajal Mehejeve umotvore

je bilo žal mladega človeka, ki je pasel lenobo, in vabili so ga na delo. On je šel h krčmarju, klal je dva dni drva in sekal v gozdu tri dni, potem pa vse zapil, kar je prislužil. Tako je živel in postopal in bil povsod dolžan za pijačo ... Postajal je rad

OGNJENIK IZALKO V SALVADORJU, ZRASEL V 100 LETIH ZA 800 M.

za svoje. Takrat je bil Mehej še mlad — pa ni vedel, kaj bi pravzaprav drugega počel. Ni mu dišalo kako drugo delo; zdelo se mu je, da bi presedel cele dneve in rezljal, ko bi mu veleli, a kaj drugzega ni šlo. Ljudem

ob kapelicah in gledal sohe svetnikov, ki jih je bil izdelal že bogvekdaj mrtvi umetnik. Celo v krčmi je s kmeti govoril o tem in grajal slabe „bogove“, ki so stali tuintam po polju ob potih, in do katerih so imeli

ljudje posebno zaupanje in spoštovanje. V cerkvi je celo mašo gledal svetnike in anjele v oltarjih in se čudil ljudem, ki so to naredili, in jih blagroval, da so imeli koga, ki jim je pokazal in jih poučil. Zelo rad bi bil videl takega človeka, da bi vedel, kakšen je, če je človek, kot so drugi ljudje. Slišal je, da take reči delajo v mestu, in Meheja je gnalo v mesto. Šel je peš in gledal znamenja ob cesti. Mnogo je videl lepih in mnogo takih, da se mu niso zdela lepa, pa ni vedel, ali zaradi starosti, ali sploh niso bila nikdar lepa . . . Prišel je v mesto in hodil cel dan po cerkvah. Celó iz kamena je videl podobe — kot žive. Mehej se ni mogel nagledati. Po oknih in po pročeljih so stale sohe, lepe, iz kamena, vse — kot žive . . . Ljudi, ki to delajo, ni videl in sploh ni mogel misliti, da so navadni ljudje . . . Čez nekaj dni je prišel lačen iz mesta, začel zopet delati pri vaškem mizarju in neprestano pravil o vsem, kar je videl. Mizar se je smejal in rekel, da so to umetniki, ki tako delajo, in Mehej je mislil, da so pri samem cesarju, ali pa da cesar sam vse to zna, kot so bile tudi tiste podobe, ki jih je nekoč nekdo nosil po vasi, z Dunaja; Mehej je mislil, da je vse iz same cesarjeve hiše, kjer to delajo srečni ljudje s cesarjem in cesarico vred . . . In začel je takrat Mehej dolbsti iz lesa vse, kar se mu je zdelo: svetnike, svetnice — vse je dobilo svojo podobo. A drugi dan je vse zmetal v peč, da je mizarjeva žena pri tem skuhalá lim, potem je pa šel v krčmo, govoril kmetom o sohah, o podobah v mestu, o vsaki cerkvi je vedel vse . . . A kmetje so ga malo poslušali in začeli so govoriti o dežju, o vremenu, o vsem, kar jim je prišlo na misel, in Mehej ni mogel povedati nikomur, kar je čutil. Zamislil se je in se napil in zbudil zjutraj na klopi pred krčmo . . .

Takrat pa je prišel Martinek v vas. Mehej se je pridružil starcu, ki je bil nadušljiv in bolan, in mu pomagal prenašati lestve in delati odre pri večjih hišah. Slikar mu je dal za to jesti in piti. Mehej je gledal slikarja, kako dela barve, kako začrta telo in

postavó in kako potem naslika svetnika. Ko je dodelal slikar svoje delo v vasi, je odšel, in Mehej je šel ž njim. Slikala sta po vaseh in popravljala stare slike. Pa je v kaki kapelici manjkalo svetniku roke ali noge, ali je pes svetega Roka bil izgubil glavo, ali pa so bile nevihte in časi izpridili obraz samemu svetniku . . . Vse to je Mehej popravil. Velika prijateljca sta postala z mojstrom. Toda že prva zima je pobrala starega slikarja, ki je zapustil čopiče, orodje, barve, kožuh in svoje mesto na svetu — Meheju. Tedaj je začel Mehej slikati — in ni bil zadovoljen. Zdelo se mu je, da je še slabše, kot je slikal Martinek. Vendar se je vadal in pil je manj. Tisto zimo je izdolbel tudi prvega „boga“. Vsi so rekli, da je lep, in tudi Mehej je bil zadovoljen. Pobarval ga je in zdel se mu je kot v resnici. Stara Samočka, najstarejša in najbolj skopa baba v vasi, ga je kupila za dvajset krajcarjev, ker ji je tako ugajal. Ko ga je obesila v kot, ji je bil tako všeč, da je dala Meheju kos kruha: „Ná“, je rekla, „pa jih še naredi!“

In Mehej ni šel v krčmo zapít dvajset krajcarjev, ampak je takoj začel delati drugega „boga“. Prvi se mu je zdel slab, in skoraj bi bil nesel Samočki dvajset krajcarjev nazaj, da bi mu dala „boga“, da bi ga sežgal, ker ni bil tak, kot jih je videl drugje. A drugi se mu je videl lepši; vsi so ga hoteli kupiti. Tako je postal Mehej — vaški umetnik . . .

* * *

In naredil je Mehej celo vrsto „bogov“, velikih in majhnih, pribil jih je na križe, na rjave in črne, napisal nad nje na belo deščico *I. N. R. I.* in jih nesel na hrbtu po svetu na prodaj. In zazdelo se mu je, da je storil velik greh, ker vse ni vredno nič, in ker za tako jemlje denar . . . In je šel v krčmo in se napil od jeze . . .

Ko se je streznil, je začel delati iznova. Poizkušal je stvariti tako, kot je mislil, hotel, kot je stala podoba pred njegovimi očmi, s tistim milim obličjem, polnim truda, miline

in bridkosti, s tisto boljo na vsem telesu... Rezljaj je in izgotovil — a zopet ni bilo, kot je hotel: roka ni delala, kakor je narokovala misel. In naložil je „bogove“ v tovor in je šel in jih prodal in se napil...

Nezadovoljen je bil Mehej sam s seboj in je malo govoril... Mislil je in mislil, kako bi delal, da bi bilo lepo, da bi ga čez mesec dni ne bilo sram lastnih del — a vse je bilo zastoj. Zdelo se mu je, da ni mogoče. Dokler dela, misli, da je tako najlepše; ko dovrši, vidi, da ni lepo. Ko bi mogel delati na polju, bi bil srečen. A ne more delati. Nehote išče roka kos lesa in v duhu si rezlja Mehej iz njega podobo, in podoba stoji pred njim v mislih — a drugačna se dela v rokah. To je nesreča! In Mehej ne ve, kaj bi, kako bi...

* * *

Tistega dne je nesel Mehej zopet prodajati svoje umetnine. Nemo je hodil po stezi. Polje je bilo pokrito s snegom in vas je kazala bele strehe v globini za poljem. Prišel je do znamenja na njivi. Stalo je sredi polja ob stezi. Lepo je bilo, veliko, in nad križem je ležal na strehi debel sneg. Vrane so zletele izza križa, ko je prišel po stezi Mehej. Ozrl se je na križ, odkril se, obstal in se zagledal. Njegovo delo je bilo to — in celo zgodovino njegovih zadnjih let je imelo v sebi...

Nekdaj je stal tu star križ. Pa so se splašili konji kmetu na njivi in zadeli z vozom ob križ. Trhel je bil križ in padel je... Ugibali so kmetje, kaj bi storili.

„Postavimo novo znamenje drugje“, so rekli eni.

„E, tu mora biti, kamor so ga dali naši očetje“, so rekli drugi. — In bil je v vasi prepir in posvetovanje. A nazadnje so zmagali tisti, ki so hoteli znamenje na starem mestu, pa lepše in večje. Vsi so bili potem ene misli, naj „boga“ naredi — Mehej.

Sedeli so pri „vaškem možu“ in se pogovarjali.

„Tri tolarje imaš zadosti“, je rekel Poličar, „vaški mož.“

„Pa lepo ga naredi!“ so pridejale ženske.

Mehej je sedel zamišljen; mislil je, kako lepo izrezlja vaščanom novo soho. E, pa ne samo zaradi vaščanov!... Vedel je, kdo pleve in žanje tam na oni njivi. Dostikrat je hodil po tisti stezi. Cila je bila na njivi in govorila sta. Krasila je zvečer vselej križ, ko se je vračala s polja; in če je prišel Mehej mimo, je rekla: „Novega ‚boga‘ bi naredil, Mehej...“ In Meheju se je zdelo, da bi naredil zelo lepega, ker bi cel čas mislil, da ga bo gledala Cila in ga lepšala zvečer s cveticami, ko bo šla s polja domov. Kar je delal dozdej, je bilo za denar, a zdaj bi delal drugače...

In včasih ga je zvečer nekaj čudnega gnalo tja na polje in se je zagledal v stari križ. Včasih je videl Cilo, ko je molila pred njim. In takrat si je želel, da bi izrezljal novo podobo, pa ni vedel, ali samo zaradi nje ali kaj. Kadar je bil sam, je gledal na cvetlice po križu in mislil na Cilo. Pomolil je in zdel se je sam sebi tako sam, osamljen... Odšel je v tihi večer in nazadnje je zašel v vas v krčmo...

Tisto jesen pa se je bil torej podrl stari križ. Nekako prazno je bilo potem na polju: vsakdo je pogrešal križa. Jesenski večer je bil, ko je šel Mehej po polju. Prišel je do njive. Cila je stala ob stezi.

„Ni križa, ni“, je rekla Meheju.

Ustavil se je ob nji in jo pogledal.

„Jaz naredim novega, če hočejo...“, je rekel počasi.

„Pa lepo ga naredi, če ga boš!“ je rekla Cila in se mu smejala.

„Bom, lepo ga bom naredil, že... zaradi tebe, ker ga boš ti krasila.“ Mehej sam ni vedel, kako mu je to ušlo, ustrašil se je svojih besed, a vendar se mu je zdelo, da mu je bila ta misel vedno v srcu, pa je ni povedal ne sebi ne njej.

Šla sta potem skupaj proti vasi.

„Kam greš?“ ga je vprašala.

„Grem — pit“, je odgovoril Mehej.

„Zakaj piješ, Mehej?“ je dejala dekle z nekim pritajenim očitanjem, in Mehej je začutil nekaj težkega v srcu.

„Tolažim se, vidiš, Cila; težko je živeti, težko; sam sem in nimam človeka in kakor bi ne bil človek.“

„Ne smeš piti, pa te bomo radi imeli“, je rekla Cila.

Težko je bilo Meheju, da ni mogel govoriti...

Odšla je. Mehej pa je obstal in gledal za njo. Ej, zajokal bi. Nekaj bi rekel, in lažje bi mu bilo pri srcu — a tako leži tisto kot goreč kamen na duši... Pa kaj bi! On ni nič. Delati noče, ne zna — ona pa je pridna... Prišla mu je taka misel in ga zbodla. Šel je pit, in ko se je vračal domov, je obsedel pri stezi, kjer je stal križ, in jokal...

Na vse to se je spomnil Mehej, ko je sedel med vaščani, ki so se posvetovali o novem križu.

„Ali si zadovoljen?“ je vprašal Poličar.

„Sem“, je odgovoril Mehej, pa ni niti slišal žensk, ki so mu govorile, naj „boga“ lepo naredi, niti Poličarja ni slišal, koliko mu je obljubil...

In takrat je začel Mehej delati novega „boga“. Teden dni ga je delal. Mizar je vtem naredil križ. Postavili so ga na polju in vsi so bili zadovoljni. Rekli so, da tako lepega znamenja še niso videli. Tudi Mehej je bil zadovoljen in ni zapil denarja, ki so mu ga dali. Stal je zvečer potem še dolgo pred križem, ko so se bili vaščanje že razšli, in je gledal svoje delo. Sam ni vedel, kako se je to naredilo... Delal je kot prej, z istim nožem, z istim dletom, a naredilo se je, kot je mislil. Vedel je, da ga bo Cila krasila in se morda spomnila pri tem nanj. Cel čas je mislil na to, in podoba je bila kot v resnici pred njim... Čudovito je bil izražen na obrazu smrtni mir po težki smrti, in vaščanje ter vaščanke so se čudili, kako je mogel Mehej iz lesa izdolbsti v obrazu tisto čudno-milo žalost, kot da slišijo govoriti Zveličarja: „Dopolnjeno je.“ In Mehej sam se je čudil...

Pozno zvečer je šel po polju domov, in zdelo se mu je, da gre težko, da bi najrajši ostal tam na tistem mestu sredi polja in bi molil, molil... Ponoči se mu je sanjalo,

da stoji sredi polja nov križ, lepo ovenčan, in ob njem stojita on in Cila... Ona plete venec iz cvetk, on ji podaja cvetke. Pa naenkrat pride nekdo in raztrga venec... Mehej se je ustrašil in se zbudil... Zbolelo ga je pri srcu. Spomnil se je, da res stoji nov križ na polju, a on in Cila ne pleteta venca ob njem. Vse se mu je le sanjalo.

* * *

Pred tem znamenjem je stal tega dne Mehej in gledal vanj... Spomnil se je, kako ga je delal, spomnil se je tistih sanj, in spomnil se je, da se je Cila nekaj tednov potem omožila. Vzela je nekega kmeta, ki je imel koč in dve njivi... Pogledal je Mehej v križ in težko mu je bilo. On ni imel ne koč ne njive. Ko bi bil imel koč in dve njivi, bi bil lahko on vzel Cilo, tako pa je zdaj vse zastonj. Ni je še videl od takrat...

Veter je zavel čez sneženo polje. Mehej se je ozrl še enkrat v križ in vzdihnil. Težko mu je bilo pri srcu. Zakaj ni imel koč in dveh njiv?... Ne hodil bi sam po svetu, doma bi živel in lepo bi bilo... Zjokal bi se sam nad seboj. Ni, nikjer ni, kakor bi človek hotel. Čudno je vse; svet gre po svoje naprej — in kaj bi želel, kar je prešlo...

Mehej je poprijel palico in se še enkrat ozrl v križ. Otrl si je dve solzi, pa ni vedel, ali jih je v oči spravil mraz, ali sta prišli sami, ker je tu pri križu vse tako žalostno zanj. Šel je dalje po stezi. Belo je bilo polje in ozka gaz je peljala kot v večnost tja čez polje. Rob ob kožuhu je pokrilo belo ivje. Pa Mehej je bil vaje zime in zimskih potov. Pozimi se je prodalo največ, ker so bili ljudje doma, in Mehej je obšel vse hribe daleč tja po Dolenjskem. Samo bal se je, da bi ga ne vrglo kdaj tako na samem. Imel je ta križ po bolezni s seboj celo življenje in zdelo se mu je, da ga zato ljudje ne marajo, češ, da ga meče...

Za poljem se je prikazala vas. Mehej se je naenkrat spomnil, da še ni bil pri Cili, kar se je omožila. Morda bi kupila novega

boga, ker je nova gospodinja. Kadar je šel mimo hiše, ga je bilo sram in ni šel notri. Danes se mu je zazdelo, da bi šel. Videl bi, kako je v koči.

ln je šel dalje. Sneg je škripal pod težkimi čevlji in ivje se je nabiralo po kožuhu. Burja je nosila sneg čez polje...

Mehej je prišel v vas. Psi so zalajali izza voglov in pozdravili Meheja, kot so pozdravljali z lajanjem vsakega tujca. Otroci so prišli na vas in se zbrali okoli njega. Dobro so poznali Meheja in šli so za njim po hišah ter gledali križe in hotelo se jim je, da bi tudi pri njih doma stal v kotu lep nov križ namesto starega, zaprašenega... Mehej je stopal, kot da ni nikogar, ponosno, trdo, kakor vselej.

Prišel je do konca vasi in zavil v hišo. Na pragu je srečal gospodarja in je obstal.

„Bo kaj?“ je vprašal.

„Saj ga imamo“, je odgovoril gospodar.

„Pa pri novem gospodarju je treba novega“, je rekel Mehej.

„Stari je lepši. Če je bil očetom dober, bo pa še nam.“

Takrat je stopila Cila iz hiše.

„O, Mehej“, je rekla, „stopi v hišo!“

Mehej je šel v hišo, za njim pa gospodar in za gospodarjem cela vrsta otrok.

Mehej je odložil tovor z bogovi na mizo in sedel na klop. Lepo je bilo v hiši, snažno in belo. Mehej se je spomnil, da bi bilo tako v njegovi hiši, ko bi bil takrat imel on kočjo in dve njivi... Ogledal se je po podobah, ki so visele po stenah. V kotu je bil star križ.

„Enega bomo pa res kupili“, je rekla Cila, „bo pa za v čumnato, če nočeš novega v hiši.“

„E, dovolj je eden“, je rekel njen mož. „Ta križ je že star. Učakal je tri rodove; prinesel ga je bil ded iz samostana, ko so samostan zaprli, pa naj počaka še trikrat tri rodove. Oče so rekli, da je mogočna božja pomoč združena ž njim. Res, še ne pomnim kake posebne nesreče v hiši. Vsi so ga častili in, čeprav je star, ostane na svojem mestu, pa je.“

Gospodar si je zapalil pipo in ponosno gledal na križ v kotu. Mehej je molčal.

„Ga bom pa jaz kupila za-se“, je rekla Cila.

„Le kupi, saj pride včasih prav, če se primeri kaka smrt, ali pa da pridejo z Bogom v hišo.“

Otroci so začeli izbirati, kateri bog je najlepši. Cila je pristopila k mizi in gledala križe po vrsti. Mehej je sedel mirno in ni govoril nič.

„Glej“, si je mislil, „naredil bi ga nji zastonj, lepega, da bi se mu čudila, pa kaj se če...“

„Vidiš, ta je čisto podoben tistemu, ki stoji na naši njivi“, je rekla možu, kazaje na križ, ki je bil skoraj najmanjši.

„E, Mehejevi bogovi so si vsi podobni“, se je posmejal gospodar. „Dela jih, kakor bi rekel — vse po enem.“

„Saj ni res“, je rekla Cila; „le poglej, kako je ta lepo narejen! Tak je kot v cerkvi.“

„I, pa ga kupi“, je rekel gospodar.

„Saj ga bom“, je dejala Cila in šla po denar.

„Vprašaj ga no, koliko hoče!“

„Ah, kaj se boš za boga vlekel! Kaj si Judež lškarijot? Ne veš, da se ne sme?“

„E, kaj bi se ne smelo! Kar se prodaja, to se vedno lahko plača po svoji volji. Ti bi bila lep gospodar!“...

Cila ni poslušala moža. Odprla je škrinjo, lepo opisano z rožami. Mehej se je spomnil, da sta jo delala z mizarjem in kako lepo jo je on okrasil z rožami, rdečimi, zelenimi in spredaj je poleg ključavnice zapisal črki C. L. in letno številko. Škrinja je zaškripala in Cila je rekla:

„Lepo škrinjo sta mi naredila.“

„Mhm“, je pritrdil Mehej in mislil bog-vekaj...

Cila je predejala židane rute in vzela denar iz škrinje. Dvojače so zacingljale v njenih rokah s tistim lepim svojim glasom. Dala je Meheju dve in druge je spravila nazaj.

„Dosti si mu dala“, je rekel gospodar.

„Kaj bo dosti, kaj misliš, da Mehej nima dela, preden naredi podobo?“

Mehej je vzel svetli dvojčič in je bil žalosten.

„Naredil bi ji desetkrat lepšega“, si je mislil, „pa zastonj, če bi hotela, pa bi se ne jezil mož nad njo.“

„Ali si lačen, Mehej?“ je vprašala Cila in rezala kos od velikega hleba.

„Kruha se človek ne sme braniti“, je rekel Mehej in vzel kruh. Lep je bil, bel in dišeč...

„No, tak kruh bi imel doma“, je pomislil, „ko bi bil imel kočino in dve njivi.“ Spravil je kos v žep in vstal. Otroci so odšli skozi vrata pred njim, gospodar je sedel zopet k peči in Cila je gledala novi križ.

„Pa zdravi“, je rekel Mehej, ko si je bil oprtal tovor.

„Srečno“, je dejal gospodar, Cila pa: „Le dobro prodajaj!“

* * *

Mehej je stopil na vas in čudno mu je bilo. Dobro bi bilo iti v hribe prodajat, da bi kaj zaslužil, ali noge so lene, kot da bi mu vse odpovedalo. Hotelo se mu je posediti, pomisliti, počiti si. Pa kam naj gre? Krčma je tam sredi vasi. Dobro bi bilo pokrepčati se in potem iti v hribe. Stržil je denar, zakaj bi ne pil, ko se mu hoče? Glava je težka in volje ni, da bi mogel iti dalje. V navadni hiši pri ljudeh ne more sedeti — kaj bi tam govoril? Težko mu je pri srcu, in kdo bi se mu ne smejal, če bi mu potožil?... Pa bi sedel v krčmo in bi se razgovoril s pivci. Pil bi in postal vesel, zapel bi z njimi in pozabil na vse in pri srcu bi bilo lahko... Zavil je v krčmo — — —

V krčmi so ga pivci veselo pozdravili. Vsi so ga poznali.

Mehej je odložil svoj tovor na mizo za vratmi.

Krčmar je prinesel pijače in Mehej je prisedel k mizi. Izpočetka je bil zamišljen; smejal se je prijateljem pri mizi in pil, pil, da bi samega sebe prej pozabil, da bi ne mislil, kar je tako težko za srce, trudno za glavo...

Pivci so zapeli njegovo pesem:

Ej, Mehej, Mehej,
pij, le pij ga zdaj,
ne boš živel vekomaj,
hej, juhej,
pij ga zdaj Mehej...

Trkali so ž njim in pili. Ponavljali so pesem in se smejali. Tudi Mehej se je smejal. Dobro se mu je zdelo, da so prijatelji ob njem, da sedi pri mizi na toplem, da pije in pozablja na ves svet in da mu postaja pri srcu tako lahko...

Pili so do noči. Meheju je pošel denar in je hotel oditi. Rekel je, da gre v hribe prodajat. Tam pletó pehare in imajo sedaj denar.

Pivci so ga zadrževali, in Mehej se je bil opil. Hodil je po krčmi gor in dol in pel:

Pij ga zdaj Mehej,
ej, juhej...

Prisedel je zopet k mizi, prijel kozarec, ki mu je ravno prišel v roke in ga izpraznil.

„Vse plačam, kadar dobim denar“, je rekel, „ej, kar pijte, denarja kot toče, vse plačam...“

Vsi so vedeli, da Mehej vselej tako govori, kadar je pijan, in krčmar je vedel, da nikdar nima potem denarja, da bi plačal dolg. Pa vinski bratci so bili dobrega srca in so plačali za Meheja. On je pa pil in pel...

Pozno ponoči so pivci odšli. Mehej je do zadnjega sedel za mizo, veselil se in prepeval.

„Pojdi, Mehej, domov“, je rekel krčmar.

Mehej je pokimal in vstal. Trudne so bile noge, po glavi se je vrtelo, a v srcu je bilo lahko. Veselje je bilo, kar je pogledal: polita miza, duh po pijači, prazni kozarci, tobakov dim pod stropom... Ej, kako veselje!

„Pojdem, pojdem, domov, seveda...“ je godrnjal in se smejal. „Pa plačamo vse, ko imamo denar; o denarja pa mnogo...“

Krčmar mu je pomagal tovor s križi na rame. Mehej je prijel palico in odšel...

* * *

Stopil je na vas. Burja se je zavila v njegov kožuh in se poigrala z njim po zraku. Kučma mu je ušla z glave in Mehej je šel za njo do zameta, pripognil se je težko, in potem je šel dalje iz vasi čez polje.

„Nu, kaj imaš!“ si je mislil. „Vedno isto na svetu. Mraz je in sneg, in kdor ima kočo in njivo, leži doma za pečjo in se greje, je bel kruh in govori z ženo ter premišlja, kako bo delal v bodoče, da bo vse srečno. A mi, ki nimamo svojih koč, se potepljemo po tujih kočah, pijemo po krčmah, in ko zmanjka denarja, smo berači, ki nas lahko pomečejo skozi vrata, da gremo iz ene koč v drugo... Tako je na svetu... Pa živeti moramo za kruh... Eee, mraz in burja...“

Burja je zavila čez polje, uprla se v njegov kožuh, zaigrala z njim po volji, gumbi niso držali, in Mehej ni mogel dalje. Prijel je za kučmo in se oprl ob palico. Postal je nekaj časa, da bi burja odnehala, zapenjal je kožuh, zavijal se, a gumbi niso držali. Nagnil se je naprej, in križ je padel iz tovara... Zdelo se mu je, da je nekaj padlo, pa boriti se je moral z burjo. Burja ni odnehala. Tam po sredi polja se je videlo, kako se nosi sneg po burji, tisti suhi sneg, podoben beli moki... Burja je rjula, veselo, zmagovito.

„No, pa pojdi, če moreš, kadar burja ne pusti... Kam moreš? Nikamor. Stati moraš in zebe te, burja piska okoli tebe, kot da ti ima kaj povedati. Tam sredi polja je kot vojska, pa pojdi dalje, če moreš. Vzame ti kožuh, kučmo, in bi te najrajši odneslo s seboj, pa Bog vedi, kam. Kaj ti more burja, če sediš za pečjo in je tako prijetno poslušati, kako tuli okoli voglov, kako raznaša sneg po strehah, kako se s snegom kar kadi po vasi, v koči pa je toplo in prijetno. Panj gori v peči, večerja se kuha zraven, ti pa poslušaj prasketanje ognja in premišljaš, kar hočeš lepega. Kako je prijetno to!“...

Šel je par korakov naprej, in po polju je proti njemu vila nova burja s celim dimom snega, vrgla mu je snega v obraz, da se je moral zopet skloniti naprej. Padlo je nekaj iz tovara, pa ni čutil nič. Začutil je, da ima

v žepu kos kruha. Cila mu ga je dala. In spomnil se je spet na celi dan, na vse, kar se je bilo zgodilo...

„Dobra je bila“, je govoril, „dobra, najboljša na svetu. Kupila je križ, plačala dobro in dala kruha povrhu... Njen mož je tak kot drugi. Živi zase in prav ima. On bi ne dal kosa belega kruha, komaj tobaka privošči samemu sebi...“

Burja je za trenutek utihnila... Mehej se je ozrl in videl okoli sebe ravno, belo polje, in tam sredi polja je bilo nekaj črnega...

„Tam je križ — kam vendar grem! Saj še po poti ne hodim. Težava je hoditi ponoči. Ko bi bil doma, bi ne bilo treba nikamor hoditi. Pa je usojeno tako: Pojdi in pojdi, dokler živiš...“

ln je šel dalje čez polje tja, kjer je videl črno znamenje. Gledal je nekaj časa na znamenje; videlo se je, kot bi tam bilo mirno in pokojno, in Meheju se je zdelo tako prijetno, ko je mislil, da bi tam počil, pomislil... Daleč za znamenjem se je vzdignil zopet oblak iz snega, in neslo ga je naravnost proti znamenju. Znamenje je izginilo v tistem oblaku...

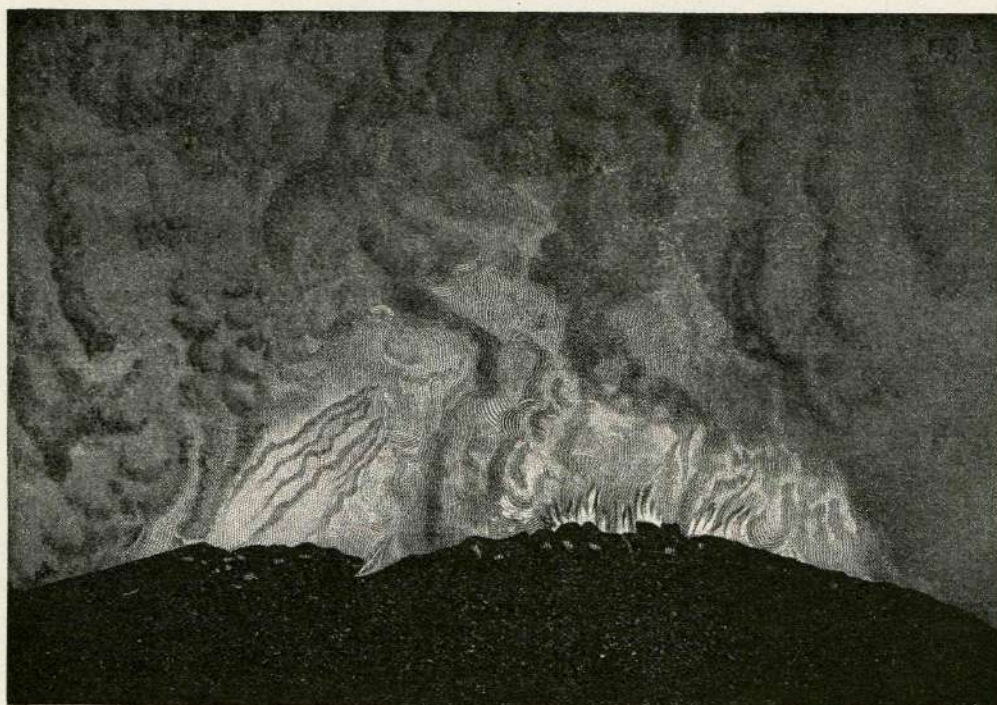
„No, le poglej, naravnost proti meni ga nese“, je rekel Mehej in si z roko držal kožuh, da bi se vanj burja ne zavila... Priletela je burja z ukanjem in veseljem, vrgla mu snega v obraz ter bežala dalje.

„Ej, kako je to trudno, kako težko! Noga se ustavlja, neče iti dalje, zaspal bi kot pri gorki peči in bi si počil... Burja preneha, postane gorko, in šel bi dalje.“

Gazil je sneg, ki je mu bil skoraj do kolen, in se čudil, kako je mogel zaiti s steze, po kateri je že tolikokrat hodil. Oči so mu lezle vkup in zaspal bi, zaspal kar na snegu, ko bi bil že kdaj slišal, da ljudje tudi na snegu spé. Pa je to nekaj tako čudnega: zaspati zunaj na snegu, ko vsi ljudje spé v kočah, kjer je toplo in gorko... Hm, pa tudi tu bi ne bilo mrzlo... Zavil bi se v kožuh, burja bi mu ne mogla do živenga, kučmo bi potegnil čez ušesa, čez obraz, sedel bi na četverico, in tam za križem bi bilo tako prijetno, počil bi, pomislil

o časih, ko je bila tam Cila, in truda bi ne imel s snegom in burjo ... naj gresta svojo pot, naj zavijata čez polje in plešeta svoj neumni predpusni ples, koder hočeta! — Lahko gresta na vrh Krima sest in pomečeta lahko vse kozolce okoli vasi. Šla bi nad njegovo glavo in bi ju niti ne čutil; tam kje v daljavi bi se slišala piš in tuljenje, a pri njem zadaj za križem bi bilo prijetno, kot za pečjo v koči, kadar se posluša prasketanje ognja v peči ...

se mi lim in križi razpadejo. Barva se bo pomešala, in vse bo treba pobarvati iznova. E, težko je, težko ...“ In v trenutku se je spomnil, kako je v mlajših letih poizkušal delati podobe, kako se je učil, kako je gledal po svetu podobe drugih mojstrov ... Spomnil se je svojega učitelja Martinka, ki mu je zapustil kožuh in čopiče — Bog mu daj večni mir. Spomnil se je, kako so se čudili vaščanje novemu velikemu križu na polju, ki ga je bil izdelal takrat, in kako je

IZBRUH SANTORINSKEGA BLJUVALNIKA,
OPAZOVAN 23. MARCA 1866 SKOZI DALJNOGLED.

In zopet je prirjula burja, vesela, zmagovita, čez polje, zopet se je zavila v Mehejev plašč in si poigrala ž njim. Sklonil se je in lovil kožuh, obrnil je burji hrbet in govoril:

„Neumnica, kot da imaš samo mene! Pustila bi moj kožuh in šla dalje ...“ Popravil si je kožuh, sklonil se proti tlom, in iz tovara je zopet padel križ. Mehej je videl križ na tleh, a ni imel moči, da bi ga bil pobral. „Vse se mi izpridi“, je pomislil. „Burja je zamela ves fovor s snegom. Otaja

potem nastala zima, pa ga ni krasila Cila, kot je krasila stari križ, ker se je omožila, on pa ji je delal poročno škrinjo z mizarjem ...

„No, kako je lepo vse to pomisliti“, si je dejal in pogledal, če je še daleč do križa. Ni bilo daleč. Zbral je vse moči in stopil hitreje. Burja je zdaj vila od druge strani, in na celem širnem polju se je kadir suh, droban sneg, zdaj sem, zdaj tja, kot kadar se zvečer veter igra z dimom nad strehami ...

„No, dobro delaš, neumnica; včasih je tudi norec pameten“, je rekel in dobro mu je delo, ko ga je burja rinila v hrbet in ga skoraj nesla naravnost proti križu... Držal je z roko za kučmo in se skoraj smejal...

„He, he, počasi, počasi, prej me nisi pustila naprej in zdaj bi me najrajši kar vrgla...“ Burja ga je nesla dalje, podrta ga je včasih na tla, a Mehej se je pobral in gazil dalje. Pri tem pa so padali križi iz tovara...

Prišel je do znamenja in se ozrl v Križanega... Burja je ponehala, Mehej si je obrisal solze, ki mu jih je spravila menda burja v oči in se zagledal v to svoje najlepše delo. Pred njim je stal ves tisti čas, ko je delal to podobo: Kako je mislil, rezljal, in kako se je delalo samo in se naredilo samo tako lepo...

Sneg je bil zamel znamenje, in podoba je bila pokrita z zmrzlim snegom.

Spomnil se je, kako je tu govoril s Cilo, in težko mu je bilo pri srcu. Prišel je drug, ki je imel kočo in dve njivi, govoril je s Cilo in jo vzel seboj, in gorko imata v koči, on pa hodi po teh poljih ponoči, ko mete s snegom. V prsih mu je bilo nekako tesno, kot je to čutil vselej — preden ga je vrglo... Plašno se je ozrl okoli in ustrašil se je: sredi polja sam in mrzla noč s snegom...

Mehej je padel... Zadel je z glavo ob znamenje in tovor pod njim je zaškripal, kakor kadar se kaj zlomi... Burja je zavila čez polje in sneg je začel padati po črnem predmetu tam pod križem...

* * *

Tam je umrl vaški umetnik, ob svojem najlepšem delu. Našli so ga pod križem zmrzlega. Njegov obraz je gledal proti križu

in oči so bile zametene s snegom. Okoli njega so ležali razbiti, polomljeni križi.

Prišli so ljudje iz vasi in moški so ga odnesli k mizarju.

„Glejte“, so govorili ljudje, „kaka nesreča! Zašel je nesrečnež, in vrglo ga je. Bog mu daj dobro!“...

Tesar je naredil belo, nepobarvano krsto, in dan potem so pokopali vaškega umetnika Meheja. Nekaj otrok in par starih ženic je šlo za pogrebom. Na grob so zasadili lesen križ, in na njem je bil njegov „bog“, ki ga je bil še pustil doma. Nič niso zapisali na križ, in pozabil se je grob vaškega umetnika. Le znamenja ob potih in na polju in križi v kotu po kočah še spominjajo nanj in v krčmi se ga včasih spomnijo. Vaški mizar pogosto pravi o njem.

Znamenje ob stezi na njivi je vsako poletje okrašeno s poljskimi rožami. Kmet pomoli rad ob njem, dekle rada obstoji in se prekriza, starka se zagleda v trpeči obraz Zveličarjev in se spomni na vaškega umetnika in pomoli zanj tih očenaš... Čudovito lepo je ob takih poletnih večerih ob znamenju na polju, ko šumi rž in se ziblje pšenica v lahkem večernem vetru. Zvezde zableščé na nebu, in ko pade noč, stoji znamenje osamljeno, in okoli njega kot da hodijo tihi ponočni spomini. V grmovju kje se čuje kak tič-pevec, in na daljnem hrastovju se oglašajo nezadovoljne srake in vrane z neprijetnim kvakanjem. Če gre popotnik ponoči mimo znamenja, počije si rad ob njem. V zimi pa pokrije polje sneg in zamete znamenje, za gorko pečjo pa pripovedujejo dedi pravljice in bajke in včasih nehote pridejo s pripoveditjo na znamenje in na ubogega vaškega umetnika, ki je umrl le-tam.

